

Джерелом підкріплення агресії бути така ситуація у сім'ї: сила, активність, вербальна агресія, впертість порушення в сфері спілкування, пасивність, депресія, негативне ставлення до меншого брата чи сестри, гіперопіка, конфронтація у родині, бажання бути сильним; схильність до невротичної агресії помітна у негативному ставленні до однолітків, бажанні образити однолітків, проявляється у вигляді плачу, прагненні зробити все навпаки, бійках.

Список використаних джерел:

1. Агрессия у детей и подростков: Учебн. пособие / Под ред. Н.М. Платоновой. – СПб.: Речь, 2004. – 336 с.
2. Бэрон Р. Агрессия: [учеб.-метод. пособ. для студ. и аспирантов психол. факульт.] / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – СПб.: Питер, 2007 – 336 с.
3. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв/ упор. К.Л. Крутой, О.О. Фунтікова. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. – 324 с.
4. Мид М. Развитие ребенка. / М. Мид – М.: Педагогика., 1968.- 432 с.
5. Пасечник Л. Агрессивное поведение дошкольника / Л. Пасечник // Дошкольное воспитание. - № 5. – 2008. – С. 73-78.
6. Прищепа Т. Агрессивна дитина / Т. Прищепа // Психолог. – № 10. – 2008. – С. 18-20.
7. Хоменко Г. Агресивність підлітків: причини, профілактика, корекція. Міський семінар для психологів / Г. Хоменко // Психолог. - № 35. – 2009. – С. 17-23.

Сіренко О.В.

вихователь ПДНЗ (ясла-садок) № 12 «Ведмежатко»

Гришко О.І.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової і дошкільної освіти
ПНПУ імені В.Г. Короленка*

КЛУБ МАЛЕНЬКИХ ШАХІСТІВ

У статті описується досвід роботи вихователя дошкільного навчального закладу, який впроваджує в практику сучасного ДНЗ одну із освітніх ліній Базового компонента дошкільної освіти «Шахи», пропонуються авторські матеріали, методичні рекомендації на допомогу вихователям, керівникам гуртків із шахів.

Ключові слова: фігура, шахи, шахи для дитини, шахова дошка (шахівниця).

На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти України першочерговим завданням є формування всебічно розвиненої особистості, її творчого потенціалу.

Одним із шляхів підвищення рівня розумової працездатності виступають заняття із шахів. Відомий педагог В.О.Сухомлинський писав: «Без шахів не можна уявити повноцінного виховання розумових здібностей і пам'яті» [6].

За даними дослідника Н.Г.Алексеева, заняття із шахами особливо корисні у віці від 7 до 12 років, оскільки є моделлю розвитку здібностей до розумових операцій [1].

Тренувати розум і кмітливість дитини чудово допомагають шахи. Адже не дарма раніше шахи були улюбленою грою духовенства та вельмож [10].

«Граючи в шахи, дитина вчиться логічно міркувати, прораховувати свої дії, передбачати реакцію суперника, порівнювати», – зазначає фахівець із раннього дитячого розвитку, психолог *Ірина Карпенко* – «Багато дітей, які вміють з дитинства грати в шахи, стають у дорослому житті дуже шанованими і успішними людьми» [8, с.29].

Гра у шахи сприяє активізації процесів пізнання та самопізнання. Активна взаємодія дітей під час гри викликає у кожного з них потребу адекватніше сприймати себе самого та своїх однолітків, а це, у свою чергу, стимулює розвиток самооцінки, саморегуляції та самоконтролю. Саморегуляція та самоконтроль є психічними механізмами, що сприяють формуванню компетентної особистості, впевненої у своїх силах, здібностях і можливостях.

«Спочатку важливо формувати дитячу філософію», – зазначає *Ірина Карпенко*. – «Для цього навчіть дитину дружити з фігурками, дайте їм імена і розкажіть про їх особливості. Наприклад, король може вчити

розуму, тура ніколи не залишає за собою сміття, а слон, ввічливий, акуратний, ніколи не штовхається».

Відомий педагог, який детально досліджував проблему гри в шахи із дітьми, *Сухін І.Г.* пропонує почати грати не із усією шаховою дошкою, і не із 32 шахових фігур, а тільки із їх частинами. Спочатку грати з дитиною на окремих частинах дошки. І тільки до кінця курсу педагог пропонує навчитися правильно розставляти шахові фігури [7].

За словами відомого педагога *В.О. Сухомлинського*, вже у дошкільному віці серед дітей виділяються теоретики та мрійники. Шахи однаково необхідні і тим та іншим. Теоретикам вони допоможуть удосконалити їхній логічний апарат, а мрійникам дадуть змогу збалансувати здібності, необхідні для навчання у школі [9].

Мета статті – ознайомити педагогів із реалізацією варіативної складової Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція), зокрема освітньої лінії «Шахи», для формування особистості дошкільника та всебічного його розвитку.

Опишемо досвід роботи гуртка ДНЗ № 12 «Клуб маленьких шахістів». Для дошкільного закладу гурткова робота не є новою, і прагнення урізноманітнити її притаманне всім педагогам. Тому і виникла ідея створити шаховий гурток «Клуб маленьких шахістів».

Гурток «Клуб маленьких шахістів» - справжня знахідка для тих, хто хоче і бажає навчити мистецтву шахів дітей або ж підвищити свою власну кваліфікацію.

Робота гуртка розрахована на один рік навчання для дітей 4-5 року життя. Заняття проводимо один раз на тиждень, у другій половині дня, середня тривалість одного заняття становить 20-25 хвилин. Основна форма заняття – ігрові ситуації.

Призначення нашого гуртка – прищепити любов дітей до найстародавнішої у світі гри, а, значить, навчити самостійно мислити, і

творити не тільки за шахівницею, а й у житті: думка, натхнення, уява, спалах фантазії – все це, в кінцевому рахунку, виливається у шлях від хаосу до порядку, є моделлю справедливості.

Мета гурткової роботи: закласти основи гармонійного розвитку дітей і розширити їх уявлення про навколишній світ; залучити дітей до загальнолюдських і культурних цінностей, мистецтва, і спорту, використовуючи багаті ігрові ресурси шахів: стимулювати соціально-особистісний розвиток дитини та її творчі здібності.

Нашу роботу ми спрямовуємо на розв'язання освітніх, розвивальних, виховних і корекційних завдань.

Навчальні:

- ознайомити дітей із грою в шахи, шаховою дошкою, шаховими фігурами її основними правилами;
- формувати вміння орієнтуватися на площині;
- навчити розмірковувати, запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, будувати логічні ланцюжки, передбачати результати своєї діяльності.

Загально-розвиваючі:

- знаходити в звичайному – незвичайне, отримувати естетичну насолоду, захоплюватися дивовижною грою;
- розвивати інтелектуальні здібності (кмітливість, увагу, оперативну та зорову пам'ять, уяву);
- розвивати вміння орієнтуватися на шаховій дошці;
- розвивати вміння працювати в колективі.

Виховні:

- занурити дітей у світ казок і перетворень звичайної дошки, і шахових фігур у чарівні;
- зацікавити красою та вишуканістю окремих ходів, шахових комбінацій;

- виховувати толерантне ставлення до колективу;
- виховувати самостійність, цілеспрямованість, наполегливість у досягненні мети.

Корекційні завдання:

- урівноважувати поведінку гіперактивних дітей;
- формувати здатність зосереджуватися на одному виді діяльності тривалий час.

Працюючи у 2014-2015 н.р. у молодшій групі ми ознайомлювали дітей із шахами – переглядали різні мультфільми про шахи, проводили різні дидактичні ігри (наприклад, «Чарівний мішечок», «Опиши шахову фігуру», «На що схожа шахова фігура?» тощо) щоб зацікавити їх грою у шахи.

У цьому навчальному році ми продовжуємо ознайомлювати дітей із шахами: шаховою дошкою, шаховими фігурами, особливостями їхніх ходів через перегляд мультфільмів, розгляд ілюстрацій, самостійне виготовлення та прикрашення шахових фігур, дидактичні ігри та вправи тощо.

Щоб зацікавити дітей гуртковою роботою, ми проводимо заняття комбінованим способом, чергуючи елементи теоретичної та практичної новизни з ігровими та змагальними навичками, а також із виховними заходами: «Шахова казка», «Заняття – вікторина» тощо.

Важливим моментом занять є діяльність самих дітей, коли вони спостерігають, порівнюють, класифікують, групують, роблять висновки, з'ясовують закономірності.

Під час занять застосовуємо індивідуальний та диференційований підхід, а також, створюємо ситуацію успіху для кожної дитини. У таких ситуаціях дитина відчуває позитивні емоції, які сприяють кращому засвоєнню інформації, формуванню впевненості у своїх можливостях.

В ігровій формі залучаємо дітей у світ шахів: знайомимо дошкільників із історією розвитку шахів. У простій та ігровій формі розповідаємо про шахові фігури, «чудодійні» їх властивості, загадкові особливості дошки, про елементарні правила гри, і деякі її принципи, ознайомлюємо дошкільнят із своєрідним світом шахів, який прищеплює їм любов до давньої і мудрої гри.

Існує багато різних прийомів, за допомогою яких можна допомогти успішному засвоєнню дітьми правил шахової гри, і тому, ми проводимо цікаві та захоплюючі заняття, для цього використовуємо наші авторські казки (наприклад, «В Країні Шахових Чудес» авторська казка Сіренко О.В.), дидактичні ігри, вірші, загадки, естафети, вікторини, вправи з шахами, а також інноваційні прийоми: «дебати», «мікрофон», «ланцюжок», «коло ідей» тощо. Методи та прийоми варіюються, але основною залишається гра.

Наводимо приклад авторського заняття гуртка «Клуб маленьких шахістів» для дітей середнього дошкільного віку.

Тема: «Хто живе в шахівниці?»

(ознайомлення із пішаком)

Програмовий зміст:

- розглянути фігури, викликати інтерес до гри;
- ознайомити із першою шаховою фігурою – «пішак», місцем його розташування на шахівниці;
- вчити розпізнавати пішаків серед інших фігур;
- закріпити поняття «багато» та кольори – білий, чорний;
- закріпити знання про шахову дошку, горизонталі;
- виховувати інтерес до занять гуртка.

Словник: шахова дошка (шахівниця), пішак, білий, чорний, багато, горизонталь.

Обладнання: шахова дошка, шахові фігури – пішаки білі і чорні, чарівний мішечок.

Хід заняття

1. Бесіда «Шахова дошка».

Вихователь: – Пригадайте, що це? (шахова дошка, шахівниця).

– Що є на шаховій дошці? (клітинки, квадрати, поля).

– Якого кольору ця клітинка? (клітинка білого кольору; клітинка чорного кольору).

– Малята, а ви знаєте, хто живе у цій шаховій скрині? (відповіді дітей)

– Тут живуть казкові незвичайні фігури, які називаються шахові фігури.

– А які є шахові фігури? Зараз ми дізнаємося. Нам у цьому допоможе цей чарівний мішечок.

2. Д/гра «Чарівний мішечок».

- Хто хоче спробувати дістати шахову фігуру? (я...я...).(дитина дістає із чарівного мішечка шахову фігуру).

- Що це? (шахова фігура)

- На що вона схожа? (на людину, солдата, башню, будинок тощо).

Це шахова фігура, яка називається ПІШАК. Оленко, як називається ця шахова фігура? (пішак).Якого кольору пішак? (пішак білого кольору).

Пішак живе на цій вулиці, яка називається «Горизонтальна – біла». На якій живуть тільки білі пішаки. На цій вулиці знаходяться будиночки (квадратики). Сергійку, посели свого шахового мешканця-пішака у будь-який будиночок. Ось і став жити у цьому будиночку білий пішак.

- Хто ще хоче спробувати дістати із чарівного мішечка шахову фігуру? (Я...я...).

- А як твоя шахова фігура називається? (пішак).
- Якого кольору твій пішак? (пішак чорного кольору).

Чорний пішак живе на протилежному полі шахової дошки. На вулиці «Горизонтальна – чорна», на якій живуть тільки чорні пішаки. У який будиночок ти хочеш заселити свого чорного пішака? (дитина показує і заселяє). Ось і став поживати у цьому будиночку чорний пішак.

(Діти по черзі дістають із чарівного мішечка шахові фігури – пішаки білі і чорні).

3. Д/гра «Заселіть мешканців-пішаків до своїх будиночків».

(Діти заселяють мешканців-пішаків до будинків, на вулицю «Горизонтальну - білу» і «Горизонтальну – чорну»).

- Молодці! Ось ми і заселили наших мешканців– шахових фігур.
- Яких ми із вами заселили шахових фігур? (чорних і білих пішаків).
- Стали мешканці-пішаки жити і поживати, і добра наживати.

4. Д/гра «Знайди пішака».

- Малята! А ви хочете ще погратися? (так).
- Тоді, ви зараз, закриєте свої оченята, а пішаки підуть гуляти з іншими шаховими фігурами по нашій груповій кімнаті. Вам потрібно буде за моїм сигналом знайти усіх пішаків, і віднести їх до шахової дошки. Ви готові? (так).

Отже, закрийте свої оченята. Тільки не підглядайте.

Відкриваємо оченята і починаємо шукати: 1-2-3 – почали!

5. Підсумок.

- Із якою шаховою фігурою ми сьогодні із вами ознайомилися? (із чорним і білим пішаком).
- Молодці, малята! Ми сьогодні із вами гарно попрацювали. Усередній групі мизапланували провести 36подібних занять.

Але вже проведена нами робота дозволяє стверджувати, що діти, які відвідують шаховий гурток придбали ґрунтовні знання із елементарної шахової культури. Вони *знають*: шахові терміни – «шахова дошка», «поля», «горизонталь», «вертикаль», «діагональ», «центр», «партнери», «початкове положення», «білі», «чорні», «хід», «шах і мат»; назви шахових фігур – «пішак», «тура», «кінь», «слон» (офіцер), «ферзь» (королева), «король»; правила ходів, взяття кожної фігури; *вміють*: орієнтуватися на шаховій дошці; правильно розміщувати шахову дошку між партнерами; правильно розставляти фігури перед грою; розрізняти горизонталь, вертикаль, діагональ; знати правила, за якими ходить та б'є кожна фігура; грати кожною фігурою окремо і в сукупності з іншими фігурами; вирішувати прості шахові задачі.

В наступному році ми збираємося продовжити знайомити дітей із шахами, але будемо завдання ускладнювати – шахові правила гри в шахи; проводити дидактичні ігри (наприклад, «Чарівний мішечок» тощо); турнір «Батьки і малюки»; логічні вправи «Хто швидше проведе шахову фігуру до протилежного поля дошки»; «Вигідне й не вигідне взяття» тощо.

Таким чином, шахи сприяють цілеспрямованому інтелектуальному розвитку дитини, суттєво впливають на підвищення ефективності подальшого навчання у школі [8, с.28].

Шахи – це настільна інтелектуальна гра, яка сприяє розвитку логічного та абстрактного мислення, формуванню вміння будувати тактику та стратегію своїх дій, вихованню етики гри з партнером.

Гра у шахи розглядається, як важливий елемент підготовки дошкільників до навчання у школі. Адже діти, які вміють грати у шахи, легше та швидше засвоюють шкільні дисципліни, насамперед математичного циклу.

Дослідження показують, що діти, які відвідують наш гурток «Клуб маленьких шахістів»: кмітливі; навчання дається їм легше; стають більш зібраними, самокритичними, дисциплінованими, звикають думати самостійно, приймати рішення, боротися до кінця, адекватно і з гідністю приймати невдачі.

Діти, які відвідують заняття шахового гуртка навчаються навикам самостійного мислення, у майбутньому зможуть приймати рішення в будь-яких життєвих ситуаціях, працювати самостійно і в колективі, логічно мислити; тренують вміння спланувати свою діяльність, покращують внутрішню самодисципліну й поведінку.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Н.Г. Шахматы и развитие мышления // Шахматы: наука, опыт, мастерство, под ред. Б.А. Злотника. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 42-43.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш; авт. кол.: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін. – К., 2012. – 26 с.
3. Вінниченко О.В. Шахова абетка: робочий зошит/ О.В. Вінниченко, Г.М. Дерипаско. – Х.: Вид-во «Ранок», 2015. – 32 с. – (Серія «Варіативна складова»).
4. Мазій А. Ю. Шаховий гурток /А.Ю.Мазій. – Тернопіль-Харків: Видавництво «Ранок», 2011. – 112 с.- (Серія «Шкільний гурток»).
5. Семизорова В.В. «Мудрі шахи». Програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи / В.В.Семизорова, О.І.Духновська, Л.Ю.Пашенко. – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 72 с.
6. Сухомлинский В.А. Сердцеотдаю детям / В.А. Сухомлинский. – Кишинёв: Лумина, 1978. – С.131-132
7. Сухин И.Г. Удивительные приключения в Шахматной стране. Шахматы для детей от 0 до 14 лет, родителей и педагогов. Избранные страницы из книги И.Г. Сухина / И.Г.Сухин. - М.: Поматур, 2000. – 176 с.
8. Туленко Олена «Хід конем: шахи для дошкільнят» /Олена Туленко // «Дошкільне виховання». – 2012. № 10. – С.28-31.

Інтернет-ресурси

9. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://schoollib.com.ua/psychologiya/1/37.html>.

10. «Чи потрібно вчити дитину грати в шахи? Виховуємо генія» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://i-medic.com.ua/index.php?newsid=6601>.

Цисик А.В.

*магістрантка група ДО – 61
психолого-педагогічного факультету
ПНПУ імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: Гнізділова О.А.
доктор педагогічних наук, професор
кафедри початкової і дошкільної освіти
ПНПУ імені В.Г. Короленка*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ

ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито механізм формування здоров'язбережувальної компетенції дошкільників, представлено практичне застосування форм організації, методів і засобів навчально-виховної роботи, які сприяють підвищенню інтересу та розвитку мотивації на здоровий спосіб життя у вихованців.

В умовах реформування дошкільної освіти одним із основних завдань є виховання гармонійно розвинутої, здорової і життєрадісної особистості, здатної у повній мірі реалізувати свої фізичні, інтелектуальні, моральні та духовні можливості. У зв'язку з цим проблема збереження і зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я, формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетенції є важелем виховної роботи і потребує негайного вирішення на теоретичному і практичному рівнях.

Наука і практика доводять, що лише за умови усвідомлення дитиною здоров'я як життєвої цінності, формування потреби бути здоровою, до закінчення ДНЗ у дошкільника вдається сформувати і закріпити навички здорового способу життя, культури здоров'я, як основи гармонійної життєдіяльності й людського щастя. Лише